

Zespół Etyki Słowa Rady Języka Polskiego PAN, animowany energicznie przez Panią Profesor Jadwigę Puzyrinę, przypomina nam nieustannie o podstawowych zasadach godnego używania polszczyzny. To – jak się wydaje – ostatni już defensor dobrych obyczajów językowych, poważnie ostatnio zagrożonych w polskiej debacie publicznej przez gwałtowny wybuch emocji, zbyt często dominujących nad zdrowym rozsądkiem i zwykłą przyzwoitością. Sądźmy, że działalność Zespołu zasługuje na szerokie upowszechnienie i stąd z dużą radością przyjęliśmy zgodę Pani Profesor na naszą propozycję publikowania w „PAUzie Akademickiej” wypowiedzi członków i współpracowników Zespołu. Dzisiaj tekst o dyskursie politycznym.

Redakcja

Projekt zasad analizy wypowiedzi w dyskursie politycznym

1. Określenie norm etycznych dotyczących komunikacji w dyskursie politycznym

Dyskurs polityczny jest to dyskusja mająca na celu koncyliację (osiągnięcie porozumienia korzystnego dla wszystkich stron). Jest to wyidealizowany model tego subdyskursu. W rzeczywistości występują w nim: strona dominująca jako przedstawiciel strony rządzącej oraz strona opozycyjna, która walczy o wymuszenie ustępstw ze strony rządzących. Osiągnięcie tych ustępstw można uznać za osiągnięcie równowagi w tym subdyskursie.

Każda strona reprezentuje pryncypialną postawę ideologiczną i sposoby praktyczne osiągnięcia swych celów politycznych. Jest to warunek niezmienny; wymaga szacunku i rozumienia tych postaw. Każdy zamiar dyskredytacji i dewaluacji obranej postawy politycznej można uznać za naruszenie etyczne. Wobec tego celem dyskusji nie może być obalenie wyjściowych postaw stron, tylko dążenie do możliwych częściowych ustępstw, które mogłyby zadowolić stronę dominującą i usatysfakcjonować oczekiwania opozycji w danej sytuacji politycznej. Strona dominująca nie ma prawa całkowitego odrzucenia postawy politycznej opozycji z jakichkolwiek względów ideologicznych, powinna uznać racje istnienia postawy odmiennej od tej, którą uznaje za fundamentalną. Każde naruszenie takiej równowagi ról dyskusji może uniemożliwić osiągnięcie porozumienia i dlatego musi być uznane za nieetyczne. Do przejawów braku etyki można też zaliczyć jakiegokolwiek sposoby blokowania wypowiedzi oponentów, przedstawianie tych wypowiedzi jako bezwartościowych oraz pomijanie ich argumentacji. Każda dyskusja polityczna zakończona nieporozumieniem jest porażką obu stron i powinna zmusić je do ponownego podjęcia negocjacji na nowych, satysfakcjonujących obie strony, podstawach.

2. Określenie norm etycznych uczestników dyskusji politycznej

Każdy uczestnik dyskusji politycznej jest równoprawnym nadawcą i odbiorcą wypowiedzi. Ma takie same prawa do czasu i sposobów reprezentowania swojej pozycji. Etyczne normy dyskursu politycznego nie dopuszczają jakiegokolwiek hierarchii uczestników pod względem pozycji politycznej i społecznej, wykształcenia (stopnia kompetencji), wieku i poprzednich zasług. Każde wykorzystanie tych komponentów w zastępstwie rzeczowej argumentacji można uznać za naruszenie etyczne. Za takie naruszenia należy uznać również jakąkolwiek degradację uczestników dyskursu pod względem pochodzenia, wykształcenia, przynależności partyjnej, wieku, płci itd., jeśli takie odniesienia nie wnoszą nic nowego do rozwiązywania podejmowanych problemów. Dyskutujący powinien z szacunku do innych uczestników dyskursu zachowywać się w dopuszczalnych granicach wyrażania swych emocji, ponieważ sam przekaz emocjonalny tylko wzmacnia ocenę racjonalną, nie zmieniając jednak jej sedna. Podniecenie emocjonalne może w znacznym stopniu zubożyć przekaz i przeistoczyć dyskusję w połajankę między obrażonymi i obrażającymi, bez końcowego efektu porozumienia. Bardzo często, jak pokazują badania,

cała dyskusja polityczna przeistacza się w zbiór namiętnych monologów, które nie uwzględniają ani pozycji oponentów, ani samego sedna omawianych problemów. Tutaj maksyma H.P. Grice'a „mów do rzeczy” jest wymagana jako wartość etyczna. Występujący w dyskusji politycznej nie może być marionetką, która powtarza slogany swego stronnictwa i musi dążyć do wyrażenia swych własnych poglądów lub udowodnić swoją rację samodzielnie, co podkreśla szacunek do pozostałych uczestników i do samego siebie. Polityk, uczestniczący w dyskusji, musi dobrze rozumieć, że każdy konkretny problem ma nie tylko jedno słuszne rozwiązanie, a rzeczywistość społeczna jest rzeczywistością niepowtarzalną, nieoczekiwaną i ciągle stawia przed nami coraz trudniejsze zadania. Dużym naruszeniem etycznym wobec całego społeczeństwa jest przekonanie polityka, że wszystko zrozumiał, a ci, którzy z nim się nie zgadzają, są umyślowo defektywni.

3. Kontrola nad etyką dyskursu politycznego

Dyskurs polityczny, jak każdy inny, zakłada umiejętności uczestniczenia w nim, wyrobienia nawyków poprawnej dyskusji, argumentacji i dążenia do porozumienia z innymi, nawet wtedy, gdy takie porozumienie jest bardzo trudne. Wymaga to świadomego stosunku do sposobu uczestniczenia polityka w dyskursie, wyrobienie w sobie umiejętności opanowania swych emocji, dążenia do zrozumienia racji innych uczestników i rozwijania swych umiejętności argumentacji. To wszystko zakłada zorganizowanie profesjonalnej opieki specjalistów w dziedzinie analizy i oceny realnych dyskusji politycznych, aby każdy polityk, zainteresowany w rozwijaniu swych umiejętności, mógł obiektywnie ocenić swoje możliwości i zaplanować sposoby ich rozwijania. Należy również utworzyć odpowiednią instytucję, która by regularnie wskazywała na jawne naruszenia etyki w dyskursie politycznym i wskazywała drogę do ich usprawnienia.

4. Zasady szczegółowej analizy norm etycznych w dyskursie politycznym

- Strony dyskusji powinny mieć zrównoważone możliwości czasowe i formalne dla szczegółowego przedstawienia swoich postulatów i krytyki.
- Uczestnicy dyskusji politycznej powinni unikać wprowadzenia do niej elementów innych dyskursów (potocznego, urzędowego, artystycznego itd.), jeśli te elementy utrudniają właściwe prowadzenie dyskusji.
- Należy unikać hasłowania (oceny bez dowodu) uczestników dyskursu oraz grup politycznych, do których należą, ponieważ podnosi to napięcie emocjonalne, utrudnia argumentowanie i uniemożliwia obronę osobom degradowanym.
- Argumentacja powinna być poprawna logicznie i nie zawierać błędów manipulacyjnych (zbytne uogólnienia, niejednorodność przesłanek itd.). Nie wolno używać w argumentacji niesprawdzonych faktów i nieuzasadnionych komentarzy.
- Każda dyskusja powinna mieć określony cel uświadomiony przez wszystkich jej uczestników i dlatego na samym jej początku cel ten musi być sformułowany i zaakceptowany.